

**И. АРАБАЕВ АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
Ж. БАЛАСАГЫН АТЫНДАГЫ
КЫРГЫЗ УЛУТТУК УНИВЕРСИТЕТИ**

Д 13.23.675 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК:

НИЯЗОВА ЖЫПАР ДУЙШОЕВНА

**АНГЛИС ТИЛИ САБАГЫНДА МЕДИК СТУДЕНТТЕРДИН КЕСИПТИК
БАЙЛАНЫШ КЕБИН ӨСТҮРҮҮ**

13.00.08 – кесиптик билим берүүнүн теориясы менен методикасы

Педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу
үчүн жазылган диссертациянын

АВТОРЕФЕРАТЫ

Бишкек – 2025

Диссертациялык иш Кыргыз билим берүү академиясынын филологиялык билим берүү лабораториясында аткарылды

Илимий жетекчи:

Мукамбетова Айгуль Садырбаевна,
педагогика илимдеринин доктору,
Жусуп Баласагын атындагы Кыргыз
улуттук университетинин Искендер
Исамидинов атындагы педагогикалык
кадрларды максаттуу даярдоо институтунун
Филологиялык жана социалдык-
экономикалык билим берүү кафедрасынын
профессору

Расмий оппоненттер:

Жетектөөчү мекеме:

Диссертация 2025-жылдын ..... саат .....да И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин жана Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин алдындагы педагогика илимдеринин доктору (кандидаты) окумуштуулук даражасын ыйгаруу боюнча уюштурулган Д 13.23.675 диссертациялык кеңешинин жыйынында корголот. Дареги: 720026, Бишкек шаары, И. Раззаков көчөсү, 51.

Диссертация менен И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин (Бишкек шаары, И.Раззаков көчөсү, 51), Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин (Бишкек шаары, Фрунзе көчөсү, 547) илимий китепканаларынан жана диссертациялык кеңештин www.arabaev.kg/do.kg сайтынан таанышууга болот.

Автореферат 2025-жылдын ..... таркатылды.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы,
педагогика илимдеринин
доктору, доцент**

Чалданбаева А. К.

ИШТИН ЖАЛПЫ МҮНӨЗДӨМӨСҮ

Изилдөө ишинин актуалдуулугу. Кыргыз коомчулугуна демократиялык ой жүгүртүүнүн кириши менен өлкөдө саясий-экономикалык, социалдык-маданий өзгөрүүлөр гана болбостон, жарандардын өз ара мамилеси да жаңыланды. Ал өзү менен кошо пикир алышууга да байланыштын жаңы түрлөрүн киргизди. Ал кайсы кесипте болбосун адамдардын ортосунда баарлашуунун каражаты катары көрүнгөнү менен адистердин кесиптик тилдик-коммуникативдик көндүмдөрүн калыптандырууда маанилүү компетенцияларга айланды. Андай талап азыркы медициналык кесиптик билим берүү стандарттарында да таасирдүү орунду ээледі. Мамлекет тарабынан ал талаптар мыйзамдаштырылып, дүйнө элдерине маанилүү болгон бардык жогорку кесиптик билим берүүнүн жаңы стандарттары кабыл алынды. Медицина тармактарында да мындай иштер жүрүп, анын негизинде Кыргызстанда аталган тармак боюнча адистерди дүйнөлүк масштабда ийгиликке жеткен эл аралык кызматташуунун чен-өлчөмдөрүн толук канааттандыра алчу (а), рыноктук мамилелерде конкуренцияга туруштук берүүчү (б), эмгек базарында биринчилерден болуп өзүнө жумуш ордун таап кетүүчү (в), бардык жарандар менен тил табышуучу (г), коомдук мамилелешүүдө башкаларга гумандуу кызмат көрсөтүүчү (д), критерийлер менен даярдоо маселеси жаңы кабыл алынган кесиптик билим берүү стандарттарында даана белгиленди.

Эгер мындай критерийлер жергиликтүү шарттан эл аралык кызматташууларга чейин камтый тургандыгы күн өткөн сайын өлкөдөгү бардык кызмат адамдарына белгилүү болуп улуттук тилди өз кесибинин талаптарына ылайык билүү кандай маанилүү болсо, андай мамилелерди улут аралык деңгээлде сапаттуу жөнгө салуу үчүн англис тилин өздөштүрүү ошончолук керектелүүдө.

Мындай проблеманы изилдөө Кыргызстанда колго алына элек болгону менен өнүккөн өлкөлөрдө анын жакшы салттары бар. Алардын башында тил үйрөтүү туруп, өзгөчө экинчи тил же чет тил катары окутуунун методикасын түзүүгө өз салымын кошкон окумуштуулар (М.В.Китайгородская, Г.В.Костомаров, С.Д.Митрофанова, И.В.Рахманова, Т.А.Рамсина ж. б.) тарабынан түптөлгөн изилдөөлөрдүн ролу зор. Ага кошумча азыркы билим берүү парадигмасына ылайык тилдик компетенцияларды изилдегендер (К.Ж.Аганина, И.Л.Бим, Е.Д.Божович, В.А.Болотов, В.В.Ветров, М.Ж.Жадрина, И.А.Зимняя, Т.В.Иванова, Б.К.Игенбаева, О.Е.Лебедова, М.И.Лисина, А.К.Маркова, Т.П.Попова ж. б.) Проблеманын жалпы теориялык чегинде бул маселеге кыргыз окумуштууларынан Б.М.Акматов,

Н.А.Ахмедова, К.А.Биялиев, К.Д.Добаев, У.Б.Култаева, М.Х.Манликова, А.С.Мукамбетова, В.И.Мусаева, С.К.Рысбаев, Ж.А.Чыманов, ж. б. кайрылышкан. Ошондой эле медициналык педагогикада англис тилин окутууга өз салымын кошкон И.С.Балова, З.И.Вайнштейн, З.К.Максимова, И.Ю.Марковина, С.Б. Марченко, А.М.Маслова, Л.Н.Махонь, Л.С.Плебейская, ж. б. эске алууга болот. Бирок, Кыргызстанда медик студенттерге англис тилин окутуунун илимий-педагогикалык теориясын, окуу процессинде сапаттуу билим берүүнүн илимий-практикалык методикасын изилдеген эмгектер жетишсиз, аны улуттук өзгөчөлүккө ылайык толуктап, бир системага келтирүү зарылдыгы турат.

Жогорку кесиптик билим берүүдө англис тилин окутуу өтө кеңири түшүнүк болсо да, мындай иштердин өз учурунда чечилбей жатышы англис тили сабагында медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү багытында төмөндөгүдөй **карама-каршылыктардын** бар экенин көрсөтөт:

- коомдук-социалдык талап жогорулаган сайын медик студенттердин англис тилине болгон муктаждыктарын канааттандыруу, аны окуу процессинде үйрөтүү, жеткиликтүү даражада ачык көтөрүлгөнү менен студенттерди тилдик даярдоодон өтпөгөнү, өзгөчө кесиптик чөйрөлөр англис тилине койгон критерийлерге туура келбегендиги;

- англис тилин окутуунун абалы эмгек базарына коюлган критерийлерге туура келбегендиги, б. а. иш берүүчүлөр менен бүтүрүүчүлөрдүн ортосундагы карама-каршылыктарды жоюу үчүн англис тилин үйрөтүүгө карата кардиналдык жаңылоо системасынын жоктугу;

- азыркы англис тилин окутуп үйрөтүүдө колдонулуп жаткан окуу материалдары, сүйлөө жана сүйлөшүү тексттери, аны ишке ашырууда пайдаланылган методдор, сабактын үлгүлөрү билим алуучулардын тилдик жана кептик-коммуникативдик компетенцияларын калыптандыруунун толук мерчемде аткарылбай турушу;

Кыргызстанда медик студенттердин келечектеги адистиги боюнча кесиптик байланыш кебин өстүрүүгө коюлган талаптары, азыркы англис тилин окутуп үйрөтүүдө колдонулуп жаткан окуу материалдары, сүйлөө жана сүйлөшүү тексттери, аны ишке ашырууда пайдаланылган салттуу методдор, сабактын үлгүлөрү билим алуучулардын тилдик жана кептик-коммуникативдик компетенцияларын калыптандырууну толук мерчемде аткара албай турат. Аталган проблеманы чечүү максатында изилдөөнүн темасын **“Англис тили сабагында медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү”** деп тандап алдык.

Илимий темасынын илимий мекемелердин изилдөө иштери менен байланышы: Аталган тема Кыргыз билим берүү академиясынын

филологиялык билим берүү лабораториясынын илим-изилдөө иштеринин тематикалык пландарынын алкагында аткарылды.

Изилдөөнүн максаты. Медицина багытында студенттердин англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн теориялык негиздерин, мазмунун, каражаттарын, формаларын жана методдорун аныктоо, аларды педагогикалык экспериментте сыноо, натыйжаларын практикага сунуштоо.

Изилдөөнүн милдеттери:

1. медик студенттердин англис тили сабагында кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн теориялык маселелерин аныктоо;
2. студенттердин англис тилинде байланыш кебин өстүрүүнүн медициналык багыттагы кесиптик билим берүү стандарттарында орун алыш абалын тактоо;
3. медик студенттердин кесиптик байланыш кебинин мазмунун, методдорун, формаларын жана коммуникативдик компетенттүүлүгүн өркүндөтүүнүн технологияларын иштеп чыгуу;
4. жогоруда иштелип чыккан технологияларды форма жана методдорду сыноо боюнча педагогикалык эксперименттик иштерди жүргүзүү жана жыйынтыктарын практикага сунуштоо;

Изилдөөнүн илимий жаңылыгы жана теориялык баалуулугу:

- медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн теориялык маселелеринин кыргыз педагогикасында алгач ирет аныкталышы;

- студенттердин англис тилинде байланыш кебин өстүрүүдө медициналык багыттагы кесиптик билим берүүнүн мазмунунун жана методдорунун аныкталышы;

- медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн каражаттарынын жана коммуникативдик компетенттүүлүгүнүн аныкталышы жана практикага сунушталышы;

Изилдөөнүн практикалык маанилүүлүгү: медик студенттердин кесиптик байланыш кебинин мазмунун жана коммуникативдик компетенттүүлүгүн өркүндөтүүнүн методикасы түзүлдү; медик студенттердин кесиптик байланыш кебинин мазмунун жана коммуникативдик компетенттүүлүгүн өркүндөтүү боюнча сабактын үлгүлөрүн иштеп чыкты; сабактын үлгүлөрүнө таянып, педагогикалык эксперименттик иштер жүргүзүлүп жана жыйынтыктары чыгарылып, окуу процессине сунушталды.

Коргоого коюлуучу негизги жоболор:

1. Медик студенттердин англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүү маанилүү орунда болуп, азыркы эл аралык кызматташууда, дүйнөлүк эмгек рыногунда адистик деңгээлин, тилдик, кептик-коммуникативдик

компетенциясын, профессионалдык билимин сапаттуу көрсөтүү үчүн англис тилинин ролу зор экендиги талашсыз. Адистин компетенттүүлүгү кептик байланышта ачыла турганын эске алсак, аны жогорку окуу жайында англис тили предметинин базасында үйрөтүү маселеси кесиптик билимдин ажырагыс бөлүгү болуп саналат. Бул проблеманын профессионалдык коммуникациядагы ордун таануу, колдонуу чөйрөсүн тактоо, болочок адис үчүн маанилүү болгон кырдаалдык ишмердүүлүктөр боюнча байланыш кебин түзүү зарылдыгын көрсөтөт.

2. Медик студенттердин кесиптик байланыш кебин кырдаалга жараша түзүү ишмердүүлүгүн калыптандыруу алардын кайсы жерде эмнени колдонуусу жөнүндө бир катар тилдик тексттерди үйрөнүүсүн камсыздоо менен кептик-коммуникативдик компетенцияларынын туура калыптанышына жол ачат. Ал толук натыйжасын берүү үчүн бардык тарабынан терең изилденген, окутуу технологиясы такталган, педагогикалык иш чаралардын ырааттуу жүргүзүлүшүндө бирдиктүү дидактикалык тутумду түзгөн, студенттин инсандыгын ар тараптуу өнүктүрүүгө багытталган окуу системасында сунуш кылуу зарылдыгын көрсөтөт. Аны окутуучунун иш практикасында ишке ашыруу медик студенттин англис тилинде кептик-коммуникативдик байланышты түзүү мотивациясын калыптандырат.

3. Медик студенттердин англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүүдө тилдик, кептик-коммуникативдик компетенцияларын калыптандыруу жолдорун иштеп чыгуу, профессионалдык лексиканы кепте колдонууну үйрөтүү, атайын адаптацияланган кырдаалдык темалар боюнча мазмунун айтып берүү, оозеки жана жазма кепти түзүүдө профессионалдык лексикалык бирдиктердин маанилик шайкештигин, сөз айкаштарынын грамматикалык жазылышын, сөз айкаштарынын туура колдонуу чеберчилигин сабакта кептик көндүм катары өздөштүрүү жагы турат. Ал жазма кепте англис тилинин грамматикасын кесиптик тексттерди түзүү үчүн фразанын, сөз айкашынын, сөздүн грамматикалык жактан тууралыгын, оозеки кепте түшүнүктүн тактыгын, сүйлөшүүдө грамматикалык форманын мазмуну менен шайкеш келишин толук жетекчиликке алышы керек.

4. Ага кошумча профессионалдык коммуникацияда кептик ойлонуу ишмердүүлүгүнүн эффективдүүлүгүн жогорулатуу, кырдаалдык сүйлөшүүлөрдүн алкагындагы оозеки кептин монологдук жана диалогдук белгилеринин сакталышын, англис тилинде окуяларга баа берүүдө кептин экспрессивдүүлүгүнүн чагылдырылышын, маек курууда кырдаалга өз мамилесин билдире алуусун, байланыш кептин үлгүлөрүнүн ар кандай шартта колдонуу эрежелерин үйрөтүү турат. Студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүүнү ийгиликтүү ишке ашыруучу психологиялык-педагогикалык

абалды системалуу өздөштүрүү профессионалдык тексттерди окуу жана угузуу учурунда түшүнүү деңгээлин жогорулатуу үчүн сабак формасында окуу технологиясын иштеп чыгуу, алардын жеке касиеттерин эске алуу менен профессионалдык ишмердүүлүгүнүн индивидуалдаштыруу, англис тилин үйрөнүүгө карата студенттердин туруктуу кызыкчылыгын калыптандыруу үчүн окутуу ык-усулдарын жаңыча долбоорлоону жүзөгө ашыруу маселеси көтөрүлөт.

Изденүүчүнүн жеке салымы: медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү багытында кыргыз педагогикасында бир дагы эмгек болбогондуктан, бул темага байланыштуу илимий-теориялык, илимий-методикалык адабияттарды талдоо, мыйзамдуулугун тактоо, укуктук-нормативдик документтерди системага келтирүү изденүүчү тарабынан жекече аткарылып, практикалык мазмунда өз алдынча жасалган тажрыйбалардын негизинде жалпылаштырылды. Ал медициналык багытта жогорку кесиптик билим берүүнүн талаптарына ылайык тилдик, кептик-коммуникативдик компетенцияларды калыптандыруунун чегинде жасалып, кесиптик-дидактикалык негиздери түзүлдү. Ошондой эле эксперименттик иштер изденүүчү тарабынан өз алдынча ишке ашырылды.

Изилдөөнүн натыйжаларын апробацияланышы: Изилдөөнүн негизги жоболору жана жыйынтыктары боюнча республикалык илимий-практикалык конференцияларда докладдар жасалды жана эл аралык илимий-методикалык журналдарда макалалар жарыяланды: Ж. Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин “Жарчысы” (2021); Ош мамлекеттик университетинин “Жарчысы” (2021); Кыргыз билим берүү академиясынын “Жарчысы” (2021, 2024); Бишкек мамлекеттик университетинин “Жарчысы” (2021); “Бюллетень науки и практики” (2023); “Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана” (2024). Изилдөөнүн натыйжалары Кыргыз билим берүү академиясынын филологиялык билим берүү лабораториясынын отурумунда системалуу түрдө талкууланып, жана колдоого алынып, илимий-методикалык журналдарда апробациядан өттү.

Диссертациянын көлөмү жана түзүлүшү. Диссертациялык иш киришүүдөн, үч главадан, жалпы корутундудан, колдонулган адабияттардын тизмесинен жана тиркемеден туруп, 154 бетти түзөт, анда 5 таблица камтылган.

ДИССЕРТАЦИЯНЫН НЕГИЗГИ МАЗМУНУ

Киришүүдө изилдөөгө алынган теманын актуалдуулугу, максаты, милдеттери, илимий жанылыгы, теориялык жана практикалык баалуулугу, коргоого коюлуучу негизги жоболору, изденүүчүнүн жеке салымы, изилдөөдөн алынган жыйынтыктардын апробацияланышы жана илимий иштин түзүлүшү боюнча маалыматтар берилди.

Диссертациялык иштин биринчи главасы “**Англис тили сабагында медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн жалпы маселелери**” деген аталышта берилип, анда, негизинен, изилдөөнүн алгачкы эки милдетинин чечилиши баяндалды. **Биринчи милдетти** аткаруу үчүн жогорку медициналык окуу жайында англис тили сабагында медик студенттердин кесиптик кебин өстүрүүнүн жалпы теориялык маселелери каралды.

Кыргызстан өз алдынча эгемендүү мамлекет болгондон кийин коомдук-саясий жактан гана жаңылануу болбостон, социалдык-экономикалык багытта, элдин жеке керектөөсүндө кескин өзгөрүүлөр болду. Мурда колдонулуп жүргөн кыргыздын каада-салттары, үрп-адаттары мындай учурду канааттандырууга жетишсиз экени байкалып, ал демократиялык коомдун талаптарына ылайык мыйзам чегинде иштелип чыгышын бардык тармактарга милдеттендиргендиктен, алгач аны ишке ашыруучу мыйзамдар кабыл алынып, өткөн доордон мурасталып келе жаткан кадр даярдоо багытын өнүккөн элдердин кесиптик билим берүүдө жетишкен закондуулукту даяр түрүндө чечип келген болсо, улам кийинки муунга сыртка чыгып иштеп кетүү мүмкүнчүлүгү түзүлгөн сайын улуттун улуу дөөлөтү катары бааланып келген кесиптик билим берүү тармактарына ички реформа керектиги айкын болду. Ошондуктан кесиптик билим берүүнү алга жылдыруу үчүн дүйнөлүк кесиптик билим берүүгө түздөн-түз жакындаштыруу, өтө маанилүү орунда турган кээ бир түшүнүктөрдү даяр түрүндө кабыл алуу зарылдыгы пайда болду. Өлкө бардык мамлекеттерге эшигин ачып, жарандар сыртка чыгып дарыланууга ыңгайлуу шарттын түзүлүшү улуттук медицина кызматкерлеринин кесиптик даярдыгы канчалык экендигин бейтапка даана туюндурса, экинчи жагынан өнүккөн өлкөлөрдөгү ооруну аныктоо, бейтапты дарылоо эрежелеринин иштелип чыккан этикети Кыргызстанда бул багытта жүргүзө турган көп жумуш бар экенин көрсөтүп, өз алдынча өнүгүү багытына ээ болгон өлкөдө медик студенттерге окутуу жолдорун жаңылоо зарылдыгын козгоп, медицина багытында табылган илимий-теориялык ачылыштарды, инновациялык технологияны, башка жерде жасалган түрдүү операцияларды, дары-дармек, техникалык аппараттарды колдонуу жаатындагы жетишкендиктерди студенттерге үйрөтүүдөн башталып, жаш адистердин өлкө ичинде же сыртка

чыгып өз алдынча окуп-билүүсүн камсыздоочу окуу стандарты менен ишке ашырыла турганы белгилүү болгон соң, ошол багытка ыңгайлашуу жагы мыйзам чегинде иштелди.

Ал биринчи кезекте жогорку кесиптик билим берүүнү кредиттик технологияга өткөрүү болсо, экинчиси, адис өз кесиби боюнча конкуренцияга туруштук бере алчу профессионалдуулукка ээлик кыла алган касиеттерди камсыздоочу көндүмдөрдү калыптандырууга жетишкен окуу процессин түзүү керектигин көрсөттү. Кыргыз Республикасынын Өкмөтү 2012-жылдын 4-июлундагы № 472-токтому менен компетенттүүлүккө негиздеп окутуу парадигмасын жогорку окуу жайларынын окуу процессине сунуштады. Мамлекеттик статусу бар эркин өлкө экенин акырындап түшүнө баштаган Кыргызстан, расмий шартта өлкөгө кандай кесип керектигин мыйзам чегинде Өкмөттүн токтому аркылуу аныктап, элге кызмат көрсөтүүчү адистиктер боюнча жогорку кесиптик билим берүүнүн жаңы стандартын кабыл алышты. Бир мезгилде орус тилинде окутулуп келген медициналык адистиктердин мазмунуна айрым багытта тактоо маселелери көтөрүлдү.

Дүйнөлүк медициналык билим берүүдөгү реалдуу иш-аракеттер көрсөткөндөй, Кыргыз Республикасынын бул багыттагы мамлекеттик саясаты толук натыйжага жетүү үчүн бардык дисциплиналардын мазмунундагы түшүнүктөрдөн төмөнкүдөй проблемаларды маңыздуу чечүү керек болуп турат.

Алар:

- оорулуу менен врачтын ортосунда түрдүү шартта болуучу кызматташууга талдоо жүргүзүү аркылуу медициналык педагогиканын мазмунун ачуу, б. а. медик студенттерге бейтап менен иш алып барууда таасирдүү сүйлөө жана туура сүйлөшүүнүн этикеттерин иштеп чыгуу;
- медицина тармагындагы жетишкендиктерди профессионалдык-педагогикалык ишмердүүлүктөрдүн базасында трансформациялоо, б. а. медик студенттерге илимий ой жүгүртүүнү, дарылоо сферасындагы адистик чеберчиликти кесиптик байланыш кебинин мазмуну катары өздөштүрүү;
- азыркы медициналык кызматкерге мүнөздүү компетенттүүлүктүн параметрлерин жана белгилерин ачып, аны профессионалдык-педагогикалык чен-өлчөмдөр аркылуу кесиптик байланыш кебинин мазмунун талапка ылайык түзүү;
- ооруну аныктоо жана бейтап менен кызматташуу процессинде врачтык кесипкөйлүгүн аныктоочу байланыш кебинин көндүмдөрүн аткарууну адиске мүнөз катары калыптандыруу;
- оорунун жана бейтаптын абалын жакын адамдарына, досторуна, түшүндүрүүдө кесиптик байланыш кебинин мазмуну катары сылык-сыпаа баяндоо тексттерин түзүүгө жетишүү;

- бейтап менен пикирлешүүдө оюн эффективдүү түшүндүрүп, оор тийбегидей текст куруу методун жана байланышуу технологиясын жүзөгө ашыруу жөндөмдөрүн калыптандыруу;
- профессионалдык жана инсандык компетенциялардын медик студенттерде калыптануусу үчүн тилдик каражаттарды коммуникативдик байланыштарда пикирлешүүнүн баалуулуктары, дарылоо ишмердүүлүгүндө керектелүүчү кептин жагымдуу касиеттерин моралдык-нравалык нарк-насил катары үйрөтүү;

Проблема боюнча илимий-методикалык эмгектерди талдоонун натыйжасында кесипке багыттап окутуунун төмөнкүдөй принциптерин белгиледик: окуу процессинде теория менен практиканы айкалыштыруу, окутуунун жөнөкөйдөн татаалга багыт алышы, тилди үйрөнүүдө билгенден билбегенге жетүүгө умтулуусу, жаңыны өздөштүрүүдө көрсөтмөлүүлүккө таянышы, окуу материалын тандоодо байланыш кебинин ыраттуулугун сакташы, кептик предметтерди окуп-үйрөнүүдө кесиптик өзгөчөлүктөрдүн эске алынышы, бейтап менен мамилелешүүнүн түрдүү кырдаалын аң-сезимдүүлүктө кабылдоо принциби, адамдын курактык белгилерине байланышкан коммуникативдүүлүк этикеттерди (улууга, кичүүгө жана теңтушка) туура колдонуу принциптери.

Аталган принциптердин аткарылышы үчүн кесипке багыттап окутуунун төмөндөгүдөй талаптары иштелип чыкты: медициналык ЖОЖдордогу медициналык кесиптик билим берүүсүнө англисче үйрөнүүчү окуу материалдарын түздөн-түз кесибине байланыштыруу; “дарылоо иши” адистигинде билим алып жаткан студентке өзүнүн кесибине тиешелүү тематикалык словардык запасты үйрөтүү - ага таянып кесибине, коомчулугуна керектүү сүйлөө жана сүйлөшүү системасын өздөштүрүү; кимге болбосун түрдүү мазмундагы суроо берүү менен жооп алуу боюнча кептик курулмаларды билүү, белгилүү бир тематикада колдонууга мүмкүн болгон лексикалык материалдарды пайдалануу чеберчилигине жетишүү.

Изилдөөнүн экинчи милдетине ылайык ЖОЖдордун медицина факультеттеринде студенттердин англис тилинде байланыш кебин өстүрүүнүн медициналык багыттагы кесиптик билим берүү стандарттарында орун алыш абалы талданып, мында Кыргыз Республикасынын жогорку кесиптик билим берүү жана предметтик талаптары эске алынды жана төмөнкүдөй кемчиликтер аныкталды: ОМК жана жумушчу программаларда медицина багытындагы студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү боюнча конкреттүү материалдардын жоктугу; сүйлөө жана сүйлөшүүдө ойдун кепте чагылышына байкоо салып, айтылган сүйлөмдөргө анализ жасоо, кептин мазмунуна карата көз карашын синтездөө ишмердүүлүгүнүн жетишсиздиги; англис тилинде

кесиптик байланыш кебин өркүндөтүү үчүн коммуникативдик компетенцияларын өнүктүрүү ишмердүүлүгүнүн чагылдырылбагандыгы; кесибинде пайдалануу үчүн англис тили боюнча байланыш кебин өз алдынча үйрөнүүгө чыгармачыл потенциалын колдоно албагандыгы; социалдык чөйрөдө, коллективде жамааттык, улуттук, жана маданий-турмуштук кызыкчылыктарын кесиптик байланыш кеби аркылуу эмоционалдуу, экспрессивдүү, сабырдуу айта билүүнүн жол-жоболорунун өздөштүрүлбөгөндүгү; кызмат абалында маалыматтык-библиографиялык ресурстарды, медициналык-биологиялык терминологияны, информациялык-коммуникативдик технологияны туура пайдаланып, профессионалдык чеберчилигин кесиптик байланыш кебинде көрсөтүү ишмердүүлүгүнүн жетишсиздиги; зарыл болгон шартта оозеки жана жазма формадагы англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин чыгармачылык менен өстүрүүгө билимдердин жетишсиздиги; ж.б. Мындай абалдын пайда болуу себептерин жана алардын алдын алуунун методикалык жолдорун иштеп чыгып, окуу процессине киргизүү зарылдыгы далилденди.

Медик студенттердин кесиптик байланыш кебинин мазмунун, методдорун, формаларын жана коммуникативдик компетентүүлүгүн өркүндөтүүнүн технологияларын иштеп чыгуу изилдөөдө коюлган **үчүнчү милдетке** таандык, ал үчүн төмөнкүдөй иштер аткарылды. Медик студенттерге кептик-коммуникативдик компетенцияларды сапаттуу калыптандырыш үчүн кызмат абалында пайдаланууга тийиш болгон кепке үйрөтүүчү тексттер, англис тили боюнча ар кандай маалыматтык түшүнүктөр, терминдер, тилдик каражаттар иштелип чыкты. Кептин түрдүү кырдаалда колдонулушун эске алуу менен конкреттүү жагдайда тилдик, кептик-коммуникативдик проблемасын чечүү максатында медик студенттердин адистик өзгөчөлүктөрүнө таянган кесиптик байланыш кебин көндүм катары калыптандыруучу изилдөө методдору социологиялык жөнөкөй методдор: аңгемелешүү; анкета жүргүзүү; интервью алуу; тест; окуу-нормативдик материалдарга талдоо берүү ж.б., жалпы логикалык методдор: анализ жана синтез, предметти жекелештирүү жана жалпылоо, предметти салыштыруу, предметти моделдөө, теманы долборлоо ж.б.; темага тиешелүү методологиялык багыт берүүчү илимий адабияттарды анализдөө жана аларга обзор берүү; педагогикалык процессти байкоо; сабактарга катышуу жана аларды жыйынтыктоо; алдыңкы окутуучулардын тажрыйбаларын үйрөнүү жана аларды иште чагылдыруу ж.б. педагогикалык тажрыйба деген методдор колдонулду.

Студенттердин окуу материалына болгон керектөөсүн эмне түзөөрүн билүү максатында 10 суроодон турган сурамжылоо анкеталарын таркатып, 1-

курстун улан-кыздарынан жооп алганыбызда алардын көпчүлүгү англис тилинде адам анатомиясын билүү өтө маанилүү экенин белгилешкен.

Изилдөөнүн байкоо этабында байкалгандай, окуу материалдарын жалпы түшүнүктөр менен жабдуу окуу процессин сапаттуу уюштурууга көп жагынан жолтоо болот. Экинчи жагы, азыр окуу планында орун алган ар бир сабак кредиттик саат экенин ким болбосун эске алууга тийиш. Кредиттик технологияда окуу материалын сүйлөө жана сүйлөшүү көндүмлөрүн үйрөтүүгө басым жасап, оозеки коммуникациянын этикеттерин компетенция катары калыптанышына жол ачканыбыз туура болот. Андай кызыкчылыктарга караганда англис тили сабагындагы негизги грамматикалык конструкциялар – монологдук жана диалогдук кептик айтымдарга артыкчылык берип, медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү үчүн “дарылоо иши” адистиги боюнча кесиптештеринин алдында сүйлөө максатында докладдык тексттерди жазып, англисче адам анатомиясын, адамдын түзүлүшүн, кесибине тиешелүү баяндамаларды жасоого, зарылчылыгына жараша презентация даярдоого жетишүү кызыкчылыгы турат.

Сурамжылоо иштери көрсөткөндөй болгону аларга натыйжага жетүүнүн жолдорун ачык билдирүү зарыл. Ал окуу планында орун алган англис тили сабагынын окуу материалдарын окуу процессинде төмөнкүдөй жайгашуусун, кесиптик багытта окуу-методикалык жумуштарды медик студенттердин социалдык психологиясын эске алуу шартында төмөнкүдөй иштелип чыгышын туура деп эсептейбиз.

3.2.1-таблица. Англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүүчү окуу материалдарынын окуу процессинде жайгашуусу

Ка та р №	Окуу блоктору	Англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүү боюнча кырдаалдык кептик- коммуникатив дик тематикалар	Англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүү боюнча лексика- грамматикалык окуу материалдары	Кептик- коммуни- кативдик, кесиптик компетенция- ларды калыптан- дыруучу окуу көндүмдөрү
1.	Окуу- коррек- циялык	Медик студенттер өзү, үй-бүлөсү,	Англис тилин мектептерде окутуу бирдей деңгээлде жүрбөгөндүктөн, медик	Кептик- коммуни- кативдик,

	блок	достору, окуган мектеби, турмуштук кызыкчылыгы, кесипти тандоого зарыл болгон түрдүү маселелер хоббиси, мүнөзү, ж. б. жөнүндө айтып берет ж.б менен кептик байланышка катышат	студенттердин лексика-грамматикалык жактан билүү, текстти окуу, сүйлөө, суроого жооп жазуу, ж. б. касиеттери бирдей эмес. Ошондуктан алардын билимин коррекциялоо иштери индивидуалдуу планда жүрүшү зарыл	кесиптик компетенцияларды калыптандыруу инсанга багыттап окутуу парадигмасында ишке ашырылышы маанилүү
2	Медицина кесибинин өзгөчөлүгү	Адам анатомиясы, адамдын түзүлүш структурасы, дене мүчөлөрү, адамдын ички жана сырткы органдары, скелеттин түзүлүшү, оорунун түрлөрү, профилактика, дарылоо ж. б.	Адам түзүлүшү жана дене мүчөлөрү боюнча англис тилинде тексттерди түзүү, сөздүк менен иштөө, илимий-теориялык тексттерди которуу, адистештирилген тексттерге таянып сүйлөө жана сүйлөшүү ишмердүүлүгүн жүргүзүү, ж. б. иш-чаралардын медик студенттер арасында жеке, жуп менен, андан соң топ менен иштөө жумуштарын уюштуруу	Кептик-коммуникативдик, кесиптик компетенцияларды калыптандыруу үчүн инсанга багыттап окутуу парадигмасына таянып, интерактивдүү окутуу жумуштарын жүргүзүү
3.	Негизги медициналык терминология	Медициналык текшерүүдөн өтүү, дарыгерди чакыруу, ооруп калуу, доктордун	Медик студенттердин даарылоо маалында бейтап менен түрдүү тематикада сүйлөшүүсү, кеп дарыгер менен пациенттин ортосундагы монологдук,	Кептик-коммуникативдик, кесиптик компетенцияларды

		<p>кабылдамасын да болуу, дарыгердин көзөмөлүндө болуу, дарылануу, дарыгердин консультациясы, оорулуунун даттануусу, ж. б.</p>	<p>диалогдук тексттерди түзүүсү, сөздүк менен иштөөсү, кеп медициналык тексттерди англис тилинде жана кыргыз тилине которуп пайдалануусу, ал тексттерге таянып сүйлөө жана сүйлөшүү ишмердүүлүгүн жүргүзүүсү, врач менен бейтаптын кесиптик байланыш кебин түзүү жана өстүрүү максатында студенттер арасында ролдоштурулган жеке, жуп менен, андан соң топ менен иштөө жумуштарын уюштуруу</p>	<p>калыптандыруу үчүн монологдук жана диалогдук тексттерди, бейтапка иштин жайын түшүндүрүү үчүн докладдарды даярдоо, баяндамаларды жасоо, бейтап менен кызматташуунун кырдаалдык-тематикалык шартта колдонуучу кептик тексттердин долбоорун түзүү, аларды биргелешип презентация кылуу</p>
4.	Дарылоо	<p>Ооруулардын түрлөрү. Вирустуу жана инфекциялык жугуштуу ооруулар, жуктуруп албоо үчүн алдын алуу, дарылоо ж.б.</p>	<p>Медик студенттердин түрдүү оорулар жана дарылоо боюнча англис тилинде тексттерди түзүү, сөздүк менен иштөө, пациентти дарылоонун илимий-теориялык тексттерин которуу, адистештирилген тексттерге таянып сүйлөө жана сүйлөшүү</p>	<p>Кептик-коммуникативдик, кесиптик компетенцияларды калыптандыруу үчүн докладдарды даярдоо, баяндамаларды</p>

			ишмердүүлүгүн жүргүзүү, ж. б. иш-чаралардын медик студенттер арасында жеке, жуп менен, андан соң топ менен иштөө жумуштарын уюштуруу	жасоо, долбоор түзүү, презентация кылуу
--	--	--	--	---

Медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүү жумуштарына кырдаалдык-тематикалык тексттерди даярдоодо биз алардын орточо деңгээлин алдык. Ырас, алардын арасында англис тилинен таптакыр кабары жок студенттер да, ошондой эле бир аз болсо да сүйлөө жана сүйлөшүү мүмкүнчүлүгүнө ээ болуп калгандары да бар экенин эскерте кетели. Ошондуктан алардын англис тили боюнча билимин билүү, кептик-коммуникативдик байланыш жасоо деңгээлин аныктоо үчүн жогорку окуу жайындагы биринчи сабактар киришүү мүнөзүндө жүрүп, алар мектепте окуп-билген окуу материалдарын коррекциялоо болгону оң. Анткени, алардын кесиптик даярдыгын англис тилинде түшүндүрүү жумуштары педагог тарабынан үзгүлтүксүз аткарылып туруучу иш-чаралардан тургандыктан, ар бири кесипке тиешелүү коммуникативдик байланышка аралашуу, өз ордун таап, түрдүү пикирлешүүгө активдүү катышуу үчүн бир аз болсо да лексикалык запасы болушу абзел. Кыргызстанда медик студенттердин баары андай мүмкүнчүлүккө ээ эмес. Ошондуктан республикадагы көптөгөн медициналык окуу жайлар англис тилин (“А-1” деңгээлинде) билишин талапка ылайык деп эсептешет.

(А1- Элементардык деңгээл; А2- Базалык деңгээл; В1-Ортоңку деңгээл; В2- Ортодон жогорку деңгээл; С1- Жогорку деңгээл). Биз аны медициналык жогорку кесиптик билим берген республикага белгилүү окуу жайларда окутулуп жаткан окуу-методикалык комплекстер менен таанышып чыккан маалда байкадык. Кыргызстандын аймагында мындай көрсөткүч туура болгону менен медик студенттердин эл аралык эмгек рыногуна чыгышына англис тилин окуунун жана окутуунун ушул абалы канааттандырбайт. Проблеманы дүйнөлүк конкуренциянын чегинде карасак, анда окуу процессинен алынчу результатка карап мамиле кылуу, окуу материалдарын жогоруда биз белгилеген багыттарга өткөрүү маанилүү болуп саналат. Кайсы билимдин акыркы чеги аны алган кесибинде колдоно алуусу менен өлчөнгөндүктөн, англис тилинде медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү жумуштарын толугу менен ошол багытка бурушубуз зарыл.

Алдыда турган мындай проблеманы туура чечүү үчүн окуу пландарынын базалык бөлүгүндө орун алган англис тилине бөлүнгөн 4 кредиттик саат аздык

кылат деген кесиптештерибиз көп. Бул ойду алар биз тарабынан таркатылган анкеталарга берген жоопторунда ачык айтышкан. Бирок студенттер менен иш алып барган маалда ошол эле кредиттик саатты туура пайдалануу аркылуу англис тилинде сүйлөө жана сүйлөшүү ишмердүүлүгүн кыйла жогорулатууга мүмкүндүк бар экенин көрдүк. Болгону окуу пландарында орун алган кредиттик сааттарды медик студенттер ээ болуучу компетенциялардын толук калыптануусуна багыттоо зарыл. Тактап айтканда, окуу материалдарын сабакта отурган маалда студенттерге толук билдирип жиберүү мүмкүн эместиги анык. Ал көздөгөн максатка жетип, болжогон натыйжаны бериш үчүн медик студенттер жогоруда белгиленген багыттар боюнча көптөгөн жумуштарды өз алдынча аткаруусу керек болот. Андай иштерди медик студентке бир катар түшүндүрүү иштерин жүргүзүп, англис тилин өз алдынча окуу үчүн мотивация беришибиз керек. Эгер студенттин ички керектөөсүн ойгото турган эч нерсе жок болсо, анда окууга болгон кызыкчылык козголбой англис тилин өздөштүрүүгө карай коомдук-социалдык муктаждык бар экени билинбей кала берет. Айрым окуу жайларда мындай көрүнүш даана байкалып, ал студенттерге зарыл болгон компетенциялардын калыптануусуна терс таасирин тийгизип жатат. Ошондуктан окуу процессинде англис тилин окуп-билүүгө зарылчылык түзгөн кырдаалдардын себептерин ачып, эгер билсе алдыда кандай ийгиликтер болушу мүмкүн экенин элестетүү шарттарын, психологиялык абалын, артыкчылыкка ээ болуу касиеттерин мисалдар менен далилдеп көрсөтүп, кээ бир социалдык маселелерди логикалык тандоого коюп кызыктыруу проблеманы туура чечүүнүн инструменти боло алат. Аны стимулдаштыруу ар бир студент өзү Англия баш болгон өнүккөн өлкөлөрдүн биринде иштеп жаткандай маалда элестетүү күчүнө кирген кезде англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүүгө тиешелүү иш-чаралар сапаттуу аткарылат. Практикалык иштер аны ачык көрсөттү, б. а. студенттер өзүн чет өлкөлөрдүн биринде иштеп жаткандай кабылдаганда ошол шартта колдонулуучу сүйлөө жана сүйлөшүү талап кылган кептик-коммуникативдик эрежелерин, өз ара кызматташуу нормаларын, бейтап менен мамиле түзүүдө колдонуучу этикеттерди өз алдынча издеп, аны коммуникацияда пайдалануу чеберчиликтерин көндүм катары иштеп чыгууга аракет кылгандар көп болгонун белгилей кетели. Мында алардын жан дүйнөсүндө жашап жаткан керектөөнү ойготуу маанилүү орунду ээлейт..

Изилдөөбүздүн **төртүнчү милдети** жогоруда иштелип чыккан технологияларды, форма жана методдорду сыноо боюнча педагогикалык эксперименттик иштерди жүргүзүү жана жыйынтыктарын практикага сунуштоо деп аталып, анда эксперименттин жүрүшү жана жыйынтыктары каралат.

Эксперименттин жүрүшү үч этапты камтыды: теориялык изилдөө этабы (2018-2020-жж), долбоорлоо этабы (2021-2022-жж), калыптандыруучу этап (2022-2023-жж). Эксперименттик иштер 2018-2023-жылдардын ичинде жүргүзүлүп, ага 438 студент, англис тилинен сабак берген 10 окутуучу-доценттер катышты.

Эксперименттик база катарында ОшМУнун медицина факультети, ЖАМУнун медицина факультети, ТММУ (Тьюмен Мамлекеттик Медициналык Университети), УММУ (Урал Мамлекеттик Медициналык Университети).

Эксперименттин теориялык изилдөө этабында маселенин абалын жана медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү боюнча илимий-теориялык адабияттарды изилдөө, иштин максат-милдеттерине жараша негизги багыттарын аныктоо жумуштары аткарылып, жыйынтыгында изилдөөнүн объектиси жана предмети такталып, илимий-методикалык мазмунда жасалуучу иштер ачыкталды. Айрым жоболорго иштин жүрүшүндө оңдоолор болуп, толуктоолор киргизилди.

Эксперименттин долбоорлоо этабында медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүү багытында окуу процессинде жүргүзүлгөн иштер өздөштүрүлүп, студенттердин бул багыттагы деңгээлине баа берилди. Кыргызстандын жогорку медициналык кесиптик билим берүүчү окуу жайларындагы окутулуучу англис тили сабагынын окуу-методикалык документацияларына талдоо жүргүзүлдү. Анын себебин тактоо маанисинде англис тилинен медик студенттерге сабак берген мугалимдерден сурамжылоо жүргүзгөнбүз, төмөндө айрым суроолордун мисалдары келтирилди.

1. Медик студенттердин кесиптик байланыш кебин калыптандырууда сиздин түзгөн ОУК (Окуу Усулдук Комплекс) талапка жооп береби?
2. Англис тилин кесипке багыттап окутууда сиз кандай проблемалардын бар экенин байкадыңыз?
3. Оозеки жана жазма кепти түзүүдө кандай профессионалдык тексттерди пайдаланасыз?
4. Тексттерди окуу жана угузуу учурунда түшүнүү деңгээлин жогорулатуу үчүн сабак учурунда окутуунун кандай технологияларын колдоносуз?

Алардын айрымдары эл аралык нормага туура келүүчү типтүү программаларга таянып окутуп жатышканын белгилесе, кээ бирлери кафедраларда баары биригип бир силлабус жана окуу-методикалык комплексти түзүү аркылуу иш жүргүзгөндөрүн айтышты.

Мындай мамиле медик студенттердин англис тилинде байланыш кебин өстүрүүгө канчалык кызмат кылганын билүү максатында 10

суроодон турган анкета таркатып, медицина факультетинин бүтүрүүчүлөрүнөн сурамжылоо жүргүзгөнбүз, төмөндө айрым суроолордун мисалдары келтирилди.

1. Университетте англис тилинен окуган кандай темалар эсиңизде калды?
2. Англис тилинен үйрөнгөн (тексттер, сөздөр, топиктер, көнүгүлөр, сүйлөшмөлөр ж.б) азыркы кесибинизге пайдасы тийип жатабы?
3. Азыркы студенттерге сиз англис тилинен эмнелерди окуп билүүсүн сунуштайт элеңиз?
4. Медициналык адистер эл аралык кесиптештери менен англис тилинде натыйжалуу баарлашуусу үчүн ЖОЖдо эмнелерди үйрөнүүсү керек?

Аларга берилген жоопторду салыштырганыбызда жогорку окуу жайында өтүлгөн сабактар деле орто мектепте англис тилин окутуудан кескин айырмаланбай тургандыгына басым жасашкан.

Байкоо эксперименттеринен алынган айрым кемчиликтерди жоюу, медик студенттерге англис тилин үйрөтүү жумуштарын мазмундук жактан жаңылоо, б. а. бөлүнгөн сааттын өлчөмүнө ылайык алардын кептик-коммуникативдик компетенцияларын калыптандырууга негизделген текшерүү эксперименттеринин моделин түзүүгө жол ачты. Мында студенттердин сабакта жана сабактан кийин өз алдынча сүйлөп кетүүсүнө жетишүү максатында окуу материалдарына айрым толуктоолорду киргиздик.

Экспериментибиздин калыптандыруу этабында изилдөө толук текшерүүдөн өтүп, анда медик студенттердин англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүүгө багытталган окутуунун технологиясы колдонулду. Биз тарабынан иштелип чыккан илимий-методикалык иштердин корутундулары окутуучу-доценттер тарабынан практикада текшерилип, сунуштары эске алынып, медик студенттер үчүн окуу-методикалык колдонмолор даярдалды.

Медик студенттердин кептик-коммуникативдик компетенцияларды жогорку окуу жайларындагы 1- курстун студенттерине англис тилине бөлүнгөн сааттардын (**4 кредит** : 1 кредиттик саат 30 саатка эсептелет. Жалпы 120 саат, анын 48 сааты практикалык, 12 сааты СРСП, 60 сааты СОАИ) ичинде калыптандыруу мүмкүн экенин биз тарабынан жүргүзүлгөн эксперименттик тажрыйбалар даана көрсөттү. Биз өнүккөн өлкөлөрдө жана Кыргызстан сыяктуу эле жогорку кесиптик билим берүүсүн кредиттик технологияга өткөрө баштаган (Россия, Казакстан, ж. б.) мамлекеттерде ийгилик жасаган англис тилин коммуникативдик негизде окутуу концепциясына таянып, медицина тармагында окуган студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүү боюнча сабактардын иштелмелерин түзүп, аны ОшМУнун медицина факультетинде

эксперименттен өткөрдүк. Андан соң ошол эле сабактын иштелмелерин ЖАМУнун медицина факультетине сунуштап, бир нече окуу жылдары (2019-2023-окуу жылдары аралыгында) эксперименттен өткөрүп, айрым кемчиликтерин англис тилинде сабак берген педагогдордун сунуштары менен толуктап турдук. Мындай жумуштарды аткарууда ийгиликке жетүү үчүн биз биринчи кезекте англис тилинде жогорку окуу жайларында сабак берген тажрыйбалуу мугалимдер менен маектешсек да, жыйынтыкка жетишүү максатында төмөнкүдөй иштерди жүргүздүк:

а) студенттердин баарынан анкета алдык;

б) студенттердин сүйлөө жана сүйлөшүү мүмкүнчүлүгүн түрдүү жумуштар аркылуу талдадык;

в) студенттерге тест түрүндө тапшырмаларды берип, сөз байлыгы канча экенин, кепке катышууга мүмкүнчүлүгү кандай экенин билдик;

Андан медициналык багытында окуган студенттердин англис тили боюнча билими канчалык экени белгилүү болгон соң тажрыйба жүргүзүү үчүн методологиялык жактан таяныч болуучу философиялык, тарыхый-педагогикалык, илимий-теориялык социалдык-психологиялык, окуу-методикалык база даярдап, анын негизинде текшерүүчү эксперименттин илимий божомолун түзүп, талдоого кириштик. Алгач окууга жаңы өткөн студенттердин англис тилинде кесиби боюнча эмне билээрин тактоо болсо, проблеманы бир нече деңгээлде караганыбыз менен анын пайыздык көрсөткүч төмөндөгүдөй болду (караңыз, таблица 3.3.1.).

Таблица 3.3.1. – Медик студенттердин жогорку окуу жайына келип киргенде англис тилин кесиптик багытта билүү деңгээли (саны жана пайызы)

Медицина факультеттери Дарылоо иши адистиги	Студенттердин саны 438 студент	Англис тилин жакшы билгендер	Англис тилин окуган, бирок жакшы билбегендер	Англис тилин такыр билбегендер
ОшМУ	175	30 %	60%	10 %
ЖАМУ	109	25%	57%	18%
ТММУ	78	27%	60%	13%
УММУ	76	32%	56%	12%

Таблицада көрүнүп тургандай, биз медицина факультеттеринде жогорку кесиптик билим алып жаткан медик студенттердин дарылоо иши адистиги боюнча англис тилинде кесиптик байланыш кеби орто мектептен

канчалык деңгээлде даярдалып келе тургандыгын билүү максатында анкеталык суроолорду берип, аларга алган жоопторду жалпылаштырып, пайыздык көрсөткүч менен чагылдырууга аракеттендик.

Кийинки экспериментти дал эле ошол окуу жайлардагы ошол эле студенттердин **сүйлөө** жана **сүйлөшүү көндүмдөрүнө** – оюн кепте чагылдырууга, кырдаалга карата жеке пикирин билдирүүгө, өз ара сүйлөшүүдө монологдук речти түзүүгө, зарыл болгон шартта суроо берүүгө, өзүнө берилген суроого жооп кайтарууга, кеп арасында кырдаалга сезимдик-эмоциялык мамилесин көрсөтүүгө басым жасадык.

Таблица 3.3.2. – Медик студенттердин жогорку окуу жайында англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүүгө тикелей кызмат көрсөткөн багыттар (пайыздык көрсөткүч менен).

Медицина факультеттери Дарылоо иши адистиги	Студенттердин саны 438 студент	Студенттердин кесиптик байланышка даярданууда котормо жумуштарын аткарышы	Англис тилинде сүйлөө тексттерин даярдашы	Англис тилинде сүйлөшүү тексттерин даярдашы
ОшМУ	175	40 %	39 %	32 %
ЖАМУ	109	39 %	35 %	30 %
ТММУ	78	43 %	37 %	35 %
УММУ	76	44 %	38 %	34 %

Англис тилин түшүнүүгө кыйынчылык түзгөн эрежелерди, дисциплинаны окутуунун компоненттерине айландырып, анын негизинде сабактын мазмундук-структуралык моделин иштеп чыккандыгыбызга байланыштуу эксперименттин текшерүү жана жыйынтыктоочу этабында (2018-2023-окуу жылдары) медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебине катышуусу, анда кеп болгон сүйлөө жана сүйлөшүү учурларында суроо берүүсү, берилген суроого жооп кайтаруусу, өз ара белгилүү бир тематиканын айланасында пикирлешүүсү кыйла өскөнү байкалды. Жыйынтыктоочу тажрыйбадан алынган результаттыги таблицаны түрүндө көрсөтсөк, ал төмөнкүдөй көрсөткүчтү берди:

Таблица 3.3.3. – Медик студенттердин кесиптик байланыш кебине катышуу үчүн кесиптик тексттерди өздөштүрүү деңгээли (пайыздык көрсөткүч менен)

Медицина факультеттери Дарылоо иши адистиги	Студенттердин саны 438 студент	Студенттердин кесиптик байланышка даярданууда котормо жумушарын аткарышы	Англис тилинде сүйлөө тексттерин даярдашы	Англис тилинде сүйлөшүү тексттерин даярдашы
ОшМУ	175	78 %	76%	70 %
ЖАМУ	109	77 %	73 %	70%
ТММУ	78	73 %	72 %	68 %
УММУ	76	74 %	73 %	69 %

Жыйынтыгында биз тарабынан сунушталган тажрыйбалар аягына чыгарылып, анын корутундулары талдоого алынды. Бул окуу жылдарында англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүү багытында аткарылган иштер толук анализден өтүп, проблеманы өздөштүрүү боюнча студенттердин компетенттүүлүктөрүнүн деңгээли тажрыйба жана байкоо топторуна салыштырылып аныкталды.

Таблицадан көрүнүп тургандай, медициналык жогорку кесиптик билим берүү багыттарынан бул изилдөө жумушуна катышкан 438 студенттин ичинен англис тилинде кесиптик байланыш кебин жогорку деңгээлге жетишкендер байкоо тобунда орточо 40 пайыз болсо, тажрыйба тобунда баары 438 студенттин ичинен орточо 75 пайызды көрсөтүп, айырма 35 пайызды түздү. Демек, тажрыйба тобунда төмөнкү деңгээл азайып, жогорку деңгээл көбүрөөк болуп, биздин методикалык сунуштарыбыз натыйжасын бергенин айкындады. Бул биздин сунуш кылган методикалык ыкмалар жана каражаттар аркылуу студенттердин билим сапатын жогорулатууга мүмкүн экендигин тастыктайт.

Корутунду

1. Медик студенттердин англис тили сабагында кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн теориялык маселелерин аныктоо система-структуралык жана мазмундук-аракеттик мамилелердин негизинде ишке ашырылды.
2. Студенттердин англис тилинде байланыш кебин өстүрүүнүн медициналык багыттагы кесиптик билим берүү стандарттарында орун алыш абалын такталып, кетирилген кемчиликтер аныкталып, алардын пайда болуу себептери такталды.
3. Медик студенттердин кесиптик байланыш кебинин мазмунун, методдорун, формаларын жана коммуникативдик компетенттүүлүгүн өркүндөтүүнүн технологиялары иштелип чыгып, окутуу процессине киргизилди.

4. Жогоруда иштелип чыккан технологияларды, форма жана методдорду сыноо боюнча педагогикалык эксперименттик иштер жүргүзүлүп жана жыйынтыктары практикага сунушталды. Аларга жетишүү үчүн эксперименталдык иш-аракеттер жүрүп, биздин сунуш кылган методикалык ыкмалар жана каражаттар аркылуу студенттердин билим сапатын жогорулатууга мүмкүн экендиги тастыкталды.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР

1. Жогорку кесиптик билим берүүчү окуу жайларында дайыма эле көп жылдык тажрыйбасы бар педагогдор, окутуучулар биргелешип түзгөн окуу-методикалык комплекстин иштелип чыгуусу, б. а. медициналык багытта түзүлгөн **окуу китеби**, студенттердин тилдин лексикалык, фонетикалык минимумун аныктоочу **методикалык колдонмо**, кесиптик байланыш кебин системалуу калыптандырууга даярдоочу **окуу куралы**, берилген маалыматтарды өз алдынча өздөштүрүп жазуу, сүйлөө жана сүйлөшүү көндүмдөрүн ишке ашырууда биргелешип иштөөчү студенттин **жумушчу китеби**, өз алдынча иштөө тапшырмаларын аткарууга жардам берүүчү **методикалык сунуштар жыйнагы**, модулга даярдык көрүү үчүн **тесттер топтому**, кесиптик билимин өркүндөтүүнү каалагандар учун **жумушчу дептерлер**, булардан тышкары кесиптик терминдер менен түшүнүктөрдү англис тилинде үйрөтүүчү **тематикалык түшүндөрмө сөздүктөр** иштелип чыгышы зарыл.
2. Республикада аны жүзөгө ашыруу теориялык жактан да, практикалык жактан да жогорку кесиптик билим берүүдө жасала турган жумуштар көп экенин кандай ырастаса, дал ошондой ар бир кесиптик спецификалык өзгөчөлүгүнө жараша **котормо жумуштарын** окутуу системасын да иштеп чыгууну талап кылып, англис-орус-кыргыз тилдериндеги салыштырма-типологиялык изилдөөлөрдү кесиптик билим берүүнүн чегинде жүргүзүүгө, концептуалдуу лингвистиканын маселелерин өзгөчө кыргыз-англис тилдеринин ортосунда изилдеп, аны жогорку кесиптик билим берүүгө сунуштоо жагын кечиктирбей чечүү маанилүү.
3. Медициналык кадрларды даярдоочу ЖОЖдордо англис тилин кесипке багыттап окутууну милдет катары стандарттарга кошуу талапка ылайык келет.
4. Изилдөөдө кесипке багытталып колдонулган материалдарын болочок медиктерди даярдоо жана алардын предметтик компетенттүүлүктөрүн өркүндөтүү максатында бардык медициналык ЖОЖдордо колдонууну сунуштайбыз.

Диссертациянын темасы боюнча жарыяланган эмгектердин тизмеси:

- 1. Ниязова, Ж.Д.** Медицина багытындагы кесиптик билим берүүдө англис тилинин ролу жана аны изилдөөнүн зарылдыгы [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары. – 2021. – №1(53). – С. 54-59. <https://elibrary.ru/item.asp?id=45784654>
- 2. Ниязова, Ж.Д.** Медицина багытындагы кесиптик билим берүүдө англис тили адистин коомдук-социалдык керектөөсүнө карата окутуунун зарылдыгы [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары. – 2021. – №1(53). – С. 125-130. <https://izvestia.kao.kg/wp-content/uploads/2021/05/1-53-125-130.pdf>
- 3. Ниязова, Ж.Д.** Медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин калыптандыруунун көйгөйлөрү жана аны чечүүнүн ык-усулдары [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Бишкек мамлекеттик университетинин жарчысы. – 2021. – №1(55). – С. 52-56. <https://drive.google.com/file/d/1whRVLrO2SeG2Rfh7Rif1J-f7gkAzSjhT/view?usp=sharing>
- 4. Ниязова, Ж.Д.** Медик студенттин англис тилинде кесиптик байланыш кебин калыптандыруу принциптери [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Бишкек мамлекеттик университетинин жарчысы. – 2021. – №2-3 (56-57). – С.130-133. <https://elibrary.ru/item.asp?id=47310746>
- 5. Ниязова, Ж.Д.** Медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин калыптандыруу концепсиясы аны аткаруу жолдору [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Бишкек мамлекеттик университетинин жарчысы. – 2021. – №2-3 (56-57). – С.134-137. <https://elibrary.ru/item.asp?id=47310747>
- 6. Niyazova, Z.D.** The need for teaching English for social needs of a specialist in medical professional education [Текст] / Niyazova Z.D. // Ош мамлекеттик университетинин жарчысы. – 2021. –Т.4 №4. – С.112-118. https://www.oshsu.kg/storage/uploads/files/21642501566Filologi_Pedagogika_a_Yubiley_70_let_%E2%80%A2.pdf
- 7. Ниязова, Ж.Д.** Кыргызстанда медициналык багыттарда студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн методологиясы жана коммуникативдик компетенцияларды калыптандыруу [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Ош мамлекеттик университетинин жарчысы. – 2021. – Т.2 №4.–С.374-382 https://www.oshsu.kg/storage/uploads/files/11630489828Pedagogika_i_psihologiyubiley_Momunaliyev_S._2021.pdf
- 8. Ниязова, Ж.Д.** Медициналык педагогика жана студенттин англис тилинде кесиптик байланыш кебин калыптандыруунун практикалык мазмуну [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Ош мамлекеттик университетинин жарчысы – 2021. – Т.2 №4. – С. 367-374 <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47956246>
- 9. Ниязова, Ж.Д.** Медик студенттердин англис тилинде кесиптик

- байланыш кебин калыптандыруунун көйгөйлөрү [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Ж.Баласагын атындагы Кыргыз улуттук университетинин жарчысы. Атайын чыгарылыш (S). – 2021. – С. 180-187.
<https://arch.kyrlibnet.kg/uploads/KNUNIYAZOVAZH.D.2021-S.pdf>
- 10. Ниязова, Ж.Д.** Модель профессионального общения студентов-медиков на английском языке и ее реализация [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Бюллетень науки и практики. – 2023. – №7. – С. 381-389.
<https://doi.org/10.33619/2414-2948/92/54>
- 11. Ниязова, Ж.Д.** Кыргызстанда медициналык багыттарда студенттердин кесиптик байланыш кебин түзүүнүн методологиялык негиздери [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2024. – №2. – С. 234-238.
https://www.scienceuzbekistan.org/_files/ugd/614b1f_90d78ed5b88f4a228450e6c1bdf7de34.pdf
- 12. Ниязова, Ж.Д.** Методология преподавания английского языка в профессиональном образовании по медицинским направлениям Кыргызстана. [Текст] / Zh.D. Niyazova // Tashkent International Congress on Modern Sciences-Iii Tashkent Chemical-Technological Institute. – 2024. – С. 910-915.
https://drive.google.com/file/d/1ai9k5yqRd2_LDqwCe01omWvaw2z7kqI/view?usp=drivesdk
- 13. Ниязова, Ж.Д.** Медик студенттердин англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүү боюнча сабактарда колдонулган ык-усулдар, окутуу формалары [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Кыргыз билим берүү академиясынын кабарлары. – 2024. – №3(64). – С. 121-126.
<https://izvestia.kao.kg/wp-content/uploads/2025/01/3-64-121-126.pdf>
- 14. Ниязова, Ж.Д.** Медициналык билим берүүдө англис тилинде кесиптик байланыш кептин, модели жана аткаруу жолдору [Текст] / Ж.Д. Ниязова // Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2024. – №___. – С.00.00.

Ниязова Жыпар Дуйшоевнанын “Англис тили сабагында медик студенттердин кесиптик байланыш кебин өстүрүү” аттуу темадагы 13.00.08 - кесиптик билим берүүнүн теориясы менен методикасы адистиги боюнча педагогика илимдеринин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациясынын

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: кесиптик компетенция, инструменталдык компетенция, медик студент, бейтап, лингвосоциомаданий методика, кептик-коммуникативдик байланыш.

Изилдөөнүн объектиси: Жогорку окуу жайлардын медицина багытында окуган студенттердин англис тили боюнча кесиптик байланыш кебин өстүрүү процесси.

Изилдөөнүн предмети: Жогорку окуу жайлардын медицина багытында билим алган студенттердин тилдик-коммуникативдик компетенцияларын калыптандырууда кесиптик байланыш кебин сапаттуу ишке ашыруунун илимий-методикалык проблемалары.

Изилдөөнүн максаты: Медицина багытында студенттердин англис тилиндеги кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн теориялык негиздерин, мазмунун, каражаттарын, формаларын жана методдорун аныктоо, аларды педагогикалык экспериментте сыноо, натыйжаларын практикага сунуштоо.

Изилдөөнүн методдору: анализ жана синтез; педагогикалык, психологиялык, лингвистикалык жана методикалык адабияттарды изилдөө жана жалпылоо; окуу процессин уюштурууну моделдештирүү; социалдык-педагогикалык анализ (окуу программаларын, силлабустарды, окуу-методикалык комплекстерди талдоо); эксперттик баалоо; суроо-жооп жана диагноздоо; студенттердин жана окутуучулардын иш аракетиндеги тажрыйбаларды байкоо жана жалпылоо;

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы.

- медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн теориялык маселелеринин кыргыз педагогикасында алгач ирет аныкталышы;

- студенттердин англис тилинде байланыш кебин өстүрүүдө медициналык багыттагы кесиптик билим берүүнүн мазмунунун жана методдорунун аныкталышы;

- медик студенттердин англис тилинде кесиптик байланыш кебин өстүрүүнүн каражаттарынын жана коммуникативдик компетентүүлүгүнүн аныкталышы жана практикага сунушталышы;

Колдонуу боюнча сунуштар жана колдонуу аймагы: изилдөөнүн жыйынтыктары медик студенттердин англис тили сабагында кесиптик

байланыш кебин өстүрүүгө, кептик-коммуникативдик проблемасын чечүүгө, медик студенттердин адистик өзгөчөлүктөрүнө таянган кесиптик байланыш кебин көндүм катары калыптандырууга жардам берет, медик студенттерди англис тилинде кесиптик байланыш кебин өркүндөтүүдө жана даярдоодо колдонууга болот.

РЕЗЮМЕ

диссертации Ниязова Жыпар Дуйшеевны на тему «Развитие профессиональной коммуникации студентов-медиков на уроках английского языка» представленную на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.08 - теория и методика профессионального образования

Ключевые слова: профессиональная компетенция, инструментальная компетенция, студент медик, больной, лингво-социокультурная методика, устно-коммуникативная связь.

Объект исследования: процесс развития навыков профессионального общения на английском языке у студентов-медиков высших учебных заведений.

Предмет исследования. Научно-методические проблемы качественной реализации навыков профессионального общения в формировании языковых и коммуникативных компетенций студентов-медиков высших учебных заведений.

Цель исследования. Определение теоретических основ, содержания, средств, форм и методов развития умений профессионального общения студентов на английском языке в сфере медицины, их апробация в педагогическом эксперименте и представление результатов на практике.

Методы исследования: анализ и синтез; исследование и обобщение педагогической, психологической, лингвистической и методической литературы; моделирование организации процесса обучения; социально-педагогический анализ (анализ учебных программ, учебных планов, учебно-методических комплексов); экспертная оценка; опрос и диагностика; наблюдение и обобщение опыта учащихся и преподавателей в их работе;

Научная новизна исследования: впервые в кыргызской педагогике выявлены научно-теоретические вопросы развития навыков профессионального общения на занятиях по английскому языку у студентов-медиков; научно и теоретически уточнено положение развития коммуникативных навыков студентов на английском языке в стандартах профессионального образования в медицинской сфере; Впервые методические основы создания сети профессионального общения студентов медицинского профиля оценены с научно-теоретической точки зрения.

Рекомендации по применению: результаты исследования способствуют развитию профессионального общения студентов-медиков на уроках английского языка, решению речевой-коммуникативной проблемы, формированию профессионального общения студентов-медиков как навыка, основанного на их профессиональных особенностях.

SUMMARY

of the dissertation research of Niyazova Zhypar Duishoevna on the topic **“Development of professional communication of medical students in English lessons”** submitted for the degree of candidate of pedagogical sciences in the specialty 13.00.08 - theory and methods of professional education (English)

Key words: professional competence, instrumental competence, medical student, patient, linguistic and sociocultural methodology, oral and communicative communication.

The purpose of research: the process of developing professional communication skills in English among medical students of higher educational institutions.

The object of research. Scientific and methodological problems of high-quality implementation of professional communication skills in the formation of linguistic and communicative competencies of medical students of higher educational institutions.

The subject of research. Determination of the theoretical foundations, content, means, forms and methods of developing students' professional communication skills in English in the field of medicine, their testing in a pedagogical experiment and presentation of the results in practice

Research methods: analysis and synthesis; research and synthesis of pedagogical, psychological, linguistic and methodological literature; modeling the organization of the educational process when teaching languages to medical workers; socio-pedagogical analysis (analysis of educational programs, curricula, educational and methodological complexes); diagnostic and verification experiments; expert assessment method; question-answer and diagnostic methods; observation and generalization of the experience of students and teachers in their work.

The scientific novelty of the research: for the first time in Kyrgyz pedagogy, scientific and theoretical issues of developing professional communication skills in English classes for medical students have been identified; the position of the development of students' communication skills in English in the standards of professional education in the medical field has been scientifically and theoretically clarified; For the first time, the methodological basis for creating a professional communication network for medical students has been assessed from a scientific and theoretical point of view.

Recommendations for use: the results of the study contribute to the development of professional communication of medical students in English

lessons, the solution of speech and communication problems, the formation of professional communication of medical students as a skill based on their professional characteristics.